

البر محمد عبد

خطبه ها، فرمانها، نامه ها، عهد نامه ها، سخنان و پند های

امیر مؤمنان علیه السلام

ترجمه دکتر سید حبیب فرشتیدی

انتشارات نیرین یوسین

تهران - ۱۴۰۲

النهج

خطبه‌ها، نامه‌ها و سخنان کوتاه امام علی بن ابی طالب علیه السلام
گرد آورده سید شریف رضی
ترجمه فارسی استاد دکتر سید جعفر شهیدی
علی از زبان علی (ع)، اثر استاد دکتر سید جعفر شهیدی
(تلخیص از محمدرضا جوادیان، دفتر نشر فرهنگ اسلامی)

خوشنویسی متن (نسخ) : سید محمدکاظم ناصری
ترجمه فارسی (نستعلیق رایانه‌ای) : کاوه اخوین، زیر نظر استاد عباس اخوین
عنوان نهج البلاغه (نستعلیق) : استاد عباس اخوین
بسم الله (شکسته نستعلیق) : استاد جلیل رسولی
قطعات ثلث در آغاز کتاب : استاد آیت الله سید مرتضیٰ نجومی، مسعود مقدم
عناوین (ثلث) : استاد عبدالصمد صمدی
کتیبه‌های حاشیه متن (ثلث و دیوانی) : علی سبّتی نجفی
طرح تذهیب حاشیه متن : مهین دخت سالک مهدوی
با تشکر از : استاد اسدالله کیانی
طرح ضربی روی گالینگور جلد : اقتباس از کاشیکاری دوره تیموری (سمرقند)
مجموعه آثار هنری : گروه هنرمندان
مجموعه عکس‌ها : گروه عکاسان
مدیریت طرح و تولید : محمدعلی داودی پور
طراحی گرافیک : مهنوش مشیری (آگاهان ایده)
پردازش رایانه‌ای : محمدرضا داودی پور
حروفنگاری : سینانگار
تولید دیوانی : فرهاد بهارلو
تفکیک رنگ و لیغوراف : مؤسسه فرایند گویا
چاپ : چاپخانه ستاره سبز
صحافی : صحافی
ساخت قاب : تولید سبز
چاپ دوم : ۱۴۰۲
شمارگان : ۳۰۰ نسخه
شابک ۷-۱۰-۷۶۷۹-۹۶۴-۹۸۷
بها : ۳۰۰۰۰۰۰ تومان

با سپاس و شکر بیکران به درگاه ایزد متان، و با تقدیر و تشکر از همه استادان، هنرمندان و همکاران عزیز، و قدردانی صمیمانه از زحمات بی‌شائبه ایشان، که هریک به سهم خویش در مراحل متعدد و دشوار تولید این اثر نورانی و قدسی از هیچ گونه بذل تلاش و کوشش دریغ نورزیدند و صادقانه به یاریمان برخاستند.

اشارات نیرین

تهران، یوسف‌آباد، خیابان شهید مهرام، خیابان شهید مهمان دوست، شماره ۱۲
کد پستی ۸۴۹۶۴-۱۴۳۸۶ تلفن ۲۵۳۸ ۸۸۰۰ (۰۲۱) دورنگار ۷۵ ۰۴ ۸۸۰۰ (۰۲۱)

علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه، فارسی - عربی
نهج البلاغه، خطبه‌ها، فرمانها، عهدنامه‌ها، سخنان و پندهای امیر مومنان (ع)/ترجمه جعفر شهیدی
تهران: زرین و سیمین، ۱۴۰۲، ۶۲۴ ص. 7-10-7679-964-978 فیا
علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. خطبه‌ها
علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. کلمات قصار
علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نامه‌ها
Ali ibn Abi-talib, Imam I - Correspondence
شهیدی، سید جعفر، ۱۳۸۶-۱۳۹۷، مترجم علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه
۱۹۹۸۵۰۲ ۳۹۷/۹۵۱۵ BP۳۸/۰۴۱۱۳۸۹

همه حقوق مادی و معنوی کتاب و تصاویر و آرایه‌ها برای ناشر و صاحبان آثار محفوظ است.

فهرست

شرح حال علمی دکتر سید جعفر شهیدی	۱۶-۱۷
مقدمه دکتر سید جعفر شهیدی	۱۸-۲۵
زندگانی سید رضی	۲۸-۳۰
مقدمه سید شریف رضی	۳۱-۳۳
خلاصه زندگانی امیر مؤمنان (ع) (علی از زبان علی)	۳۶-۸۰
متن خطبه‌ها	۸۸-۴۲۷
متن نامه‌ها	۴۳۰-۵۳۱
متن سخنان کوتاه	۵۳۴-۶۱۹

فهرست آثار هنری

نقاشی خط علی (ع)، رشید بت (پاکستان) (۱)	۴
صفحه‌ای از قرآن کریم منسوب به امام علی (ع) (۲)	۱۳-۱۴
قلم‌گیری چهره استاد دکتر سید جعفر شهیدی (۴)	۱۶
فرمان منسوب به حضرت علی (ع) (۳)	۵۸
در ورودی ضریح امام‌زاده سید میر محمد، شیراز (۳)	۸۷، ۴۲۹، ۵۳۳
نقاشی مولود کعبه، استاد محمود فرشچیان (۴)	۱۱۸-۱۱۹
نقاشی پرده مباهله (۵)	۱۴۶-۱۴۷
خوشنویسی قل لا اسئلكم، استاد جواد سیتی (۴)	۱۴۷
کاشیکاری مدرسه امام صادق علیه السلام (چهارباغ)، اصفهان (۶)	۱۷۴
کاشیکاری مدرسه امام صادق علیه السلام (چهارباغ)، اصفهان (۳)	۱۷۵
محراب مسجد جامع نطنز (۳)	۲۰۲
محراب الجایتو، مسجد جامع اصفهان (۱۰)	۲۰۳
طراحی گرافیکی علی با حق، رضا عابدینی (۱۱)	۲۳۰-۲۳۱
خوشنویسی همای رحمت، استاد کرمانی شیرازی (۸)	۲۵۸
مشبک معرق علی ولی الله، استاد مهدی طوسی (۸)	۲۵۹
خوشنویسی مناجات‌نامه حضرت علی، میر عماد الحسنی (۳)	۲۸۶-۲۸۷
غدير خم و کتیبه غدیر، استاد فرهاد رستم‌پور (۴)	۳۱۴-۳۱۵
نقاشی پناه، استاد محمود فرشچیان (۴)	۳۴۲-۳۴۳
قلمزنی روی مس، استاد مهدی باباخانی (۹)	۳۷۰-۳۷۱
نقاشی خط علی ولی الله، استاد علیرضا اسکندری (۹)	۳۹۸-۳۹۹
کاشیکاری ورودی مسجد جامع بسطام (۱۲)	۴۶۶-۴۶۷
کاشیکاری مساجد امام، شیخ لطف‌الله و چهارباغ، اصفهان (۳)	۵۰۲-۵۰۳
تذهیب، استاد نصرت‌الله یوسفی (۷)	۵۶۲-۵۶۳
خط ثلث، استاد عبدالصمد صمدی (۴)	۵۶۲-۵۶۳
امام علی (ع)، ۱۹ و ۲۱ رمضان، استاد فرهاد رستم‌پور (۴)	۵۹۰-۵۹۱
علی (ع) و نهج البلاغه، طرح هندسی، استاد اسدالله کیانی (۹)	۶۲۰-۶۲۱

مسجد کوفه، دوره قاجار (۵)	آستر بدرقه
تصاویر سه نسخه خطی نهج البلاغه (۱۴)	۲۲
صفحات آغازین نهج البلاغه خطی (۱۵)	۲۶-۲۷
آرامگاه سید رضی، کاظمین (۴)	۲۹
آرامگاه سید مرتضی، کاظمین (۴)	۳۰
مسجد الحرام، دوره قاجار (۴)	۳۴-۳۵
قسمتی از پرده کعبه (۱۶)	۳۶
محل شکاف کعبه (۱۷)	۳۷
قبرستان ابوطالب، مکه مکرمه، دوره قاجار (۵)	۳۸-۳۹
غار حرا (۴)	۴۱
یکی از قلعه‌های خیبر (۱۷)	۴۳
محل غدیر خم (۱۷)	۴۴
مسجد الحرام (۱۷)	۴۵
مسجد النبی (۱۷)	۴۶
ضریح مطهر پیامبر اکرم (ص) (۴)	۴۷
مسجد فاطمه زهرا (س)، فدک (۲)	۴۸
مقبره سلمان فارسی (۴)	۴۹
مدینه منوره، دوره قاجار (۴)	۵۰-۵۱
خانه حضرت علی (ع)، مسجد النبی (۴)	۵۲
در خانه حضرت زهرا (س)، مسجد النبی (۴)	۵۳
مسجد اموی، دمشق (۳) - بیابان ریزه (۱۷)	۵۴-۵۵
مسجد حضرت علی (ع)، مدینه منوره (۱۸)	۵۷
خانه حضرت علی (ع) در کوفه، دوره قاجار (۵)	۶۲-۶۳
مسجد کوفه و بارگاه حضرت مسلم (۱۹)	۶۴
محل قضاوت‌های حضرت علی (ع)، مسجد کوفه (۱۹)	۶۵
منطقه صفین و آرامگاه عمار یاسر و اويس قرنی (۲۰)	۶۵-۶۶
قبرستان وادی السلام، نجف (۴)	۷۰-۷۱
آرامگاه مالک اشتر، نزدیک قاهره (۲۱)	۷۲
آرامگاه امیر بن زیاد، کوفه (۱۷)	۷۲
آرامگاه عمار یاسر، صفین، سوریه (۲۰) - ضریح میثم تمار، کوفه (۴)	۷۲
آرامگاه حجر بن عدی و اش، دمشق (۱۷)	۷۲
منظره هوایی نجف، دوره قاجار (۵)	۷۴-۷۵
محراب مسجد کوفه، دوره قاجار (۵)	۷۷
ضریح حضرت علی (ع)، نجف (۲۲)	۷۸-۷۹
داخل خانه حضرت علی (ع)، کوفه (۴)	۸۰
بارگاه حضرت علی (ع)، نجف (۴)	۸۱
قبرستان بقیع، مدینه منوره (۲۳)	۸۲-۸۳
بارگاه امام حسین (ع)، کربلا (۱۹)	۸۳
بارگاه حضرت زینب (س)، دمشق (۳)	۸۳
بارگاه حضرت ابوالفضل (ع)، کربلا (۴)	۸۳
بارگاه حضرت رضا (ع)، مشهد مقدس (۸)	۸۴
ضریح مطهر امام هادی (ع) و امام عسگری (ع)، سامرا (۴)	۸۴
بارگاه امام کاظم (ع) و امام جواد (ع)، کاظمین، دوره قاجار (۵)	۸۵
منظره هوایی سامرا و برج ملویه، دوره قاجار (۵)	۸۵

عکاسان و صاحبان عکسها

- (۱) موزه هنرهای معاصر (۲) خبرگزاری پارس (۳) سعید محمودی ازناوه
- (۴) انتشارات زرین و سیمین (۵) کاخ گلستان (۶) بهمن جلالی (۷) سعید بهروزی (۸) محسن محمدخانی (۹) حسین هنریاری (۱۰) آرشیو عکس وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۱) موزه هنرهای دینی امام علی (ع)
- (۱۲) همایون امیریگانه (۱۳) روزنامه اطلاعات (۱۴) بنیاد نهج البلاغه
- (۱۵) موزه مجلس شورای اسلامی (۱۶) داود صادق‌سا (۱۷) انتشارات مشعر (۱۸) کمال‌الدین شاهرخ (۱۹) رضایرجی (۲۰) آرشیو استاد محمد موحد (۲۱) سفارت ایران در قاهره (۲۲) مرکز بازسازی عتبات عالیات (۲۳) امیرعلی جوادیان

شماره	موضوع	صفحه
۱	آفرینش آسمان و زمین و آدم	۸۸
۲	مردم پیش از بعثت، وصف پیامبر (ص) و...	۹۶
۳	شَقَشَقِيَّه. دربارهٔ خلافت.	۹۸
۴	موعظهٔ مردمان	۱۰۱
۵	پس از رحلت رسول (ص) در پاسخ ابوسفیان و ...	۱۰۲
۶	آماده برای اجرای حق	۱۰۳
۷	دربارهٔ بیعت شکنان	۱۰۳
۸	دربارهٔ زبیر و بیعت او	۱۰۴
۹	دربارهٔ بیعت شکنان	۱۰۴
۱۰	حزب شیطان	۱۰۴
۱۱	به محمد حنفیهٔ فرزند بزرگوارش	۱۰۴
۱۲	به یکی از یارانش دربارهٔ جنگ جمل	۱۰۵
۱۳	نکوهش مردم بصره	۱۰۵
۱۴	نکوهش بصره	۱۰۶
۱۵	دربارهٔ بخششهای عثمان	۱۰۶
۱۶	پس از بیعت مردم	۱۰۶
۱۷	داوری که شایسته نباشد	۱۰۸
۱۸	نکوهش اختلاف رأی عالمان	۱۱۰
۱۹	به اشعث پسر قیس	۱۱۱
۲۰	نکوهش یاران به خاطر غفلت ایشان	۱۱۱
۲۱	مرگ و رستاخیز	۱۱۱
۲۲	بیعت شکنان و نکوهش آنان	۱۱۲
۲۳	سفارش به رعایت برادران تنگدست	۱۱۳
۲۴	درنگ نکردن در جنگ و مژدهٔ پیروزی نهایی	۱۱۵
۲۵	پیشروی دشمن و نکوهش سپاهیان خود	۱۱۵
۲۶	سرزنش عرب به بی‌باوری خود و...	۱۱۶
۲۷	برانگیختن مردم برای جهاد	۱۱۷
۲۸	اندرز یاران و خواندن آنان به زهد و پارسایی	۱۲۱
۲۹	غارت بردن ضحاک و سرزنش مردم کوفه	۱۲۳
۳۰	دربارهٔ کشته شدن عثمان	۱۲۴
۳۱	سفارش به عبدالله پسر عباس در ملاقات زبیر	۱۲۵
۳۲	مردم پنج دسته‌اند	۱۲۶
۳۳	هنگام بیرون شدن برای نبرد بصره	۱۲۷
۳۴	برانگیختن مردم برای نبرد با شامیان	۱۲۸
۳۵	پس از گماردن داوران	۱۲۹
۳۶	ترساندن خوارج	۱۳۰
۳۷	فضیلت‌های خود	۱۳۰
۳۸	معنی شُبّه	۱۳۱
۳۹	نکوهش یاران خود...	۱۳۲

خط ثلث، استاد آیت الله سید مرتضیٰ نجومی، ۱۳۷۱ هـ ش.

شماره	موضوع	صفحه	شماره	موضوع	صفحه
۴۰	در پاسخ شعار خوارج	۱۳۲	۷۲	چگونه بر پیامبر (ص) درود بفرستند	۱۵۲
۴۱	وفاداری و نهی از منکر	۱۳۳	۷۳	دربارهٔ مروان پسر حکم	۱۵۳
۴۲	انذار یاران از هواپرستی	۱۳۳	۷۴	هنگام بیعت کردن اعضای شورا با عثمان	۱۵۳
۴۳	علت درنگ در جنگ با شامیان	۱۳۴	۷۵	ردّ تهمت بنی‌امیه	۱۵۴
۴۴	سرزنش مَصْقَلَه پسر هُبیره	۱۳۵	۷۶	دعا برای آنکه راه راست پیش گرفت	۱۵۴
۴۵	نکوهش دنیا	۱۳۵	۷۷	فرزندان اُمیه غاصیان حکومت	۱۵۵
۴۶	نیایش به خدا هنگام عزیمت به شام	۱۳۶	۷۸	نیایش به خدا	۱۵۵
۴۷	دربارهٔ کوفه	۱۳۶	۷۹	پاسخ اخترشناس	۱۵۶
۴۸	هنگام رفتن برای نبرد صفین	۱۳۶	۸۰	نکوهش زنان	۱۵۶
۴۹	صفت‌های حق تعالی	۱۳۷	۸۱	خواندن مردم به پارسایی	۱۵۷
۵۰	فتنه و پدید آمدن آن	۱۳۷	۸۲	وصف دنیا	۱۵۷
۵۱	هنگامی که سپاهیان معاویه فرات را گرفتند	۱۳۸	۸۳	خطبهٔ غزاء، نعمت خدا، سفارش به تقوی...	۱۵۸
۵۲	موعظت یاران در واگذشتن نعمت‌ها	۱۳۸	۸۴	دربارهٔ عمرو پسرِ عاص	۱۶۷
۵۳	آنچه قربانی کنند	۱۳۹	۸۵	پس از عسرت گرفتن از جهان و...	۱۶۷
۵۴	بیعت مردم با او و جنگ با پیمان‌شکنان	۱۴۰	۸۶	وصف حق تعالی، توصیه به ترس از خدا...	۱۶۸
۵۵	دربارهٔ تأخیر جنگ با شامیان	۱۴۰	۸۷	موعظت یاران، وصف بندهٔ محبوب خدا	۱۷۰
۵۶	وصف یاران رسول (ص) در کار جهاد و...	۱۴۱	۸۸	ستمکاران و مهلت آنان	۱۷۳
۵۷	انذار یاران خود از حکومت معاویه	۱۴۱	۸۹	پیمبر بزرگوار و رسالت او	۱۷۶
۵۸	دربارهٔ خوارج	۱۴۲	۹۰	صفات حق تعالی، اندرز مردم، وصف پروردگار	۱۷۷
۵۹	خبر دادن از پایان کار خوارج	۱۴۲	۹۱	خطبهٔ اشباح	۱۷۸
۶۰	خوارج همگی کشته نشده‌اند و...	۱۴۳	۹۲	پس از کشته شدن عثمان	۱۹۲
۶۱	پس از من خوارج را مکشید	۱۴۳	۹۳	فضیلت‌های امام (ع)	۱۹۲
۶۲	تا خدا نخواهد کشته نخواهم شد	۱۴۳	۹۴	بزرگی خدا، وصف پیامبران، موعظت یاران	۱۹۴
۶۳	نکوهش دنیا	۱۴۳	۹۵	وصف پیامبر (ص)	۱۹۶
۶۴	ترساندن از فریب دنیا	۱۴۴	۹۶	وصف خدا و رسول (ص)	۱۹۶
۶۵	بزرگی خدا و دیگر صفت‌های او	۱۴۵	۹۷	موعظت و نکوهش یاران خود	۱۹۷
۶۶	تعلیم جنگ به سپاهیان در صفین	۱۴۸	۹۸	حکومت ستمکاران (فرزندان اُمیه)	۱۹۹
۶۷	دربارهٔ انصار و آنچه در سقیفه گذشت	۱۴۹	۹۹	سفارش به ترک دنیا و عبرت از گذشتگان	۲۰۰
۶۸	دربارهٔ محمد پسر ابوبکر	۱۵۰	۱۰۰	نعمت خدا و پیامبر و اندرز یاران	۲۰۱
۶۹	نکوهش سپاهیان خود	۱۵۰	۱۰۱	ترساندن از مخالفت مردم با امام (ع)	۲۰۴
۷۰	خواب او و شکایت از اُمت	۱۵۱	۱۰۲	ترساندن از فتنه‌های آینده	۲۰۵
۷۱	نکوهش عراقیان	۱۵۱	۱۰۳	اندرز مردم و آگهی دادن از آینده	۲۰۶

فهرست خطبه ها

شماره	موضوع	صفحه	شماره	موضوع	صفحه
۱۰۴	نعت خدا و پیامبر (ص) و بیان کوششهای خود	۲۰۸	۱۳۶	درباره بیعت مردم با او	۲۵۶
۱۰۵	وصف پیامبر (ص). انذار بنی امیه. موعظت مردم	۲۰۹	۱۳۷	درباره طلحه و زبیر	۲۵۷
۱۰۶	نعت خدا و پیامبر (ص). اندرز یاران خود	۲۱۰	۱۳۸	اشارت به فتنه‌ها و حادثه‌ها	۲۶۰
۱۰۷	ستودن سپاهیان خود	۲۱۳	۱۳۹	به هنگام شوری	۲۶۱
۱۰۸	خبر دادن از حادثه‌های بزرگ	۲۱۳	۱۴۰	نهی از عیب مردمان گفتن	۲۶۲
۱۰۹	نعت خدا و وصف فرشتگان. آمدن پیامبران و...	۲۱۶	۱۴۱	موعظت یاران	۲۶۲
۱۱۰	اندرز یاران خود	۲۲۱	۱۴۲	کجا باید نیکی کرد	۲۶۳
۱۱۱	اندرز یاران در ترک دنیا	۲۲۲	۱۴۳	باران خواستن	۲۶۳
۱۱۲	ملک الموت	۲۲۵	۱۴۴	فضیلت اهل بیت و توصیه به تقوی	۲۶۵
۱۱۳	انذار از دنیا	۲۲۶	۱۴۵	اندرز یاران	۲۶۶
۱۱۴	انذار از نافرمانی خدا و...	۲۲۷	۱۴۶	راهنمایی عمر در جنگ با ایران	۲۶۷
۱۱۵	خواستن باران	۲۳۳	۱۴۷	خبر دادن از آینده و توصیه به پرهیزگاری	۲۶۸
۱۱۶	خبر دادن از آینده	۲۳۴	۱۴۸	درباره طلحه و زبیر	۲۷۰
۱۱۷	موعظت یاران خود	۲۳۶	۱۴۹	پیش از مرگ خود فرمود	۲۷۱
۱۱۸	ستودن یاران خود	۲۳۶	۱۵۰	درباره فتنه‌ها	۲۷۲
۱۱۹	برانگیزاندن مردم به جهاد	۲۳۷	۱۵۱	خبر دادن از فتنه‌های آینده	۲۷۴
۱۲۰	بیان فضیلت‌های خود و اهل بیت (ع)	۲۳۸	۱۵۲	بزرگی حق تعالی. درباره امامت	۲۷۶
۱۲۱	درباره گماردن داوران	۲۳۹	۱۵۳	گمراهان، اندرز مردم، و...	۲۷۸
۱۲۲	گفتگو با خوارج	۲۴۰	۱۵۴	مرد خردمند. وصف اهل بیت	۲۸۰
۱۲۳	اندرز و نکوهش یاران	۲۴۱	۱۵۵	وصف شب‌پره	۲۸۱
۱۲۴	تعلیم یاران در کار جنگ	۲۴۲	۱۵۶	خطاب به مردم بصره و اخبار آینده	۲۸۳
۱۲۵	درباره گماردن داوران	۲۴۴	۱۵۷	موعظت مردم و توصیه به پرهیزگاری	۲۸۵
۱۲۶	درباره تقسیم بیت‌المال	۲۴۵	۱۵۸	خبر دادن از فتنه‌های آینده	۲۸۹
۱۲۷	نکوهش یاران خود	۲۴۶	۱۵۹	وصف حکومت خود و ناسپاسی مردم	۲۹۰
۱۲۸	خبر دادن از آمدن تاتارها	۲۴۸	۱۶۰	موعظت مردم در اقتدا به رسول خدا (ص)	۲۹۰
۱۲۹	درباره پیمان‌ها	۲۴۹	۱۶۱	وصف پیمبر (ص) و موعظت مردمان	۲۹۵
۱۳۰	سخنی با ابوذر	۲۵۱	۱۶۲	چرا خلافت را از او گرفتند	۲۹۷
۱۳۱	نکوهش یاران	۲۵۱	۱۶۳	وصف خدا و موعظت یاران خود	۲۹۸
۱۳۲	وصیت به پرهیزگاری	۲۵۲	۱۶۴	اندرز او به عثمان	۲۹۹
۱۳۳	بزرگی خدا و ارشاد و موعظت یاران	۲۵۴	۱۶۵	آفرینش طاوس	۳۰۱
۱۳۴	راهنمایی عمر در جنگ با رومیان	۲۵۵	۱۶۶	موعظت یاران	۳۰۶
۱۳۵	فرموده او به مغیره پسر اُخنس	۲۵۶	۱۶۷	در آغاز خلافت فرمود	۳۰۷

شماره	موضوع	صفحه	شماره	موضوع	صفحه
۱۶۸	درباره شورشیان بر عثمان	۳۰۸	۲۰۸	موعظت یاران هنگام دودلی آنان در کار...	۳۹۴
۱۶۹	درباره اصحاب جمل	۳۰۹	۲۰۹	در خانه علاء حارثی	۳۹۴
۱۷۰	گفتگو با فرستاده بصریان	۳۱۰	۲۱۰	حدیث‌های رسیده از پیغمبر (ص)	۳۹۵
۱۷۱	در آغاز نبرد صفین فرمود	۳۱۱	۲۱۱	بزرگی خداوند و آفرینش جهان	۳۹۷
۱۷۲	درباره خلافت خود، نکوهش اصحاب جمل	۳۱۱	۲۱۲	دعا در حق بندگان فرمانبردار	۴۰۰
۱۷۳	ستیز با ستیزندگان حق	۳۱۳	۲۱۳	نعت خدا و پیمبر (ص)	۴۰۱
۱۷۴	درباره طلحه	۳۱۶	۲۱۴	بندگان خوب خدا	۴۰۱
۱۷۵	موعظت یاران	۳۱۷	۲۱۵	سپاس خدا	۴۰۳
۱۷۶	موعظت مردم درباره خلافت خود	۳۱۸	۲۱۶	خطبه‌ای که در صفین خواند	۴۰۴
۱۷۷	درباره حکمین	۳۲۳	۲۱۷	گله از قریش	۴۰۷
۱۷۸	وصف علم و قدرت خدا و موعظت مردم	۳۲۴	۲۱۸	کسانی که برای جنگ او به بصره رفتند	۴۰۷
۱۷۹	پاسخ ذُغَلَبِ یمانی، خدا را چگونه دیدم	۳۲۵	۲۱۹	هنگام گذشتن بر کشته شدگان جمل	۴۰۸
۱۸۰	در نکوهش یارانش	۳۲۶	۲۲۰	درباره آنکه خدا را شناخت	۴۰۸
۱۸۱	درباره پیوستگان به خوارج	۳۲۷	۲۲۱	پس از خواندن اَلْهَيْكُمُ التَّكَاثُرُ	۴۰۸
۱۸۲	ستایش خدا، موعظت مردم، و...	۳۲۸	۲۲۲	پس از تلاوت رجالاً لَا تُلْهِیْهُمْ...	۴۱۲
۱۸۳	ستایش خدا، اهمیت قرآن، اندرز مردمان	۳۳۲	۲۲۳	هنگام تلاوت یا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ...	۴۱۴
۱۸۴	پاسخ بُرج بن مُسَهر	۳۳۶	۲۲۴	زهد آن بزرگوار	۴۱۶
۱۸۵	سپاس خدا، نعت رسول (ص)، آفرینش جانداران	۳۳۷	۲۲۵	نیایش به خدا	۴۱۸
۱۸۶	در توحید	۳۴۰	۲۲۶	نکوهش دنیا	۴۱۸
۱۸۷	انذار از آینده	۳۴۱	۲۲۷	نیایش به خدا	۴۱۹
۱۸۸	سفارش به ترس از خدا، پایان کار انسان	۳۴۹	۲۲۸	دعا در حق آن که پاک زیست و...	۴۲۰
۱۸۹	ایمان	۳۵۰	۲۲۹	دعا در حق آن که بیعت خود	۴۲۰
۱۹۰	سفارش به ترس از خدا و پایداری در بلا	۳۵۱	۲۳۰	سفارش به ترس از خدا، وصف زاهدان	۴۲۱
۱۹۱	برحذر داشتن از دنیا	۳۵۳	۲۳۱	خطبه‌ای که در ذوقار خواند	۴۲۲
۱۹۲	خطبه قاصعه، تکبر ابلیس، و...	۳۵۶	۲۳۲	به عبدالله بن زَمْعَه فرمود	۴۲۳
۱۹۳	وصف پرهیزگاران	۳۷۴	۲۳۳	توصیف زبان	۴۲۳
۱۹۴	منافقان	۳۷۸	۲۳۴	چرا مردم در سرشت مختلف‌اند	۴۲۴
۱۹۵	سفارش به ترس از خدا	۳۸۰	۲۳۵	هنگام غسل رسول خدا	۴۲۴
۱۹۶	سفارش به تقوی	۳۸۲	۲۳۶	به دنبال رسول خدا (ص) بودم	۴۲۵
۱۹۷	وصف یاران محمد (ص)	۳۸۲	۲۳۷	موعظت مردم که به کار برخیزند	۴۲۵
۱۹۸	علم خدا، اسلام، رسالت پیمبر (ص)	۳۸۳	۲۳۸	درباره دو داور عراق و شام	۴۲۵
۱۹۹	قرآن، سفارش به پرهیزگاری، گزاردن نماز،	۳۸۷	۲۳۹	خاندان رسول (ص)	۴۲۶
۲۰۰	درباره معاویه	۳۸۹	۲۴۰	به پسر عباس درباره نامه عثمان	۴۲۷
۲۰۱	تشویق به پیمودن راه راست	۳۸۹	۲۴۱	تحریض مردم به جهاد	۴۲۷
۲۰۲	هنگام به خاک سپردن زهرا (ع)	۳۹۰			
۲۰۳	تشویق یاران خود به پرداختن به آخرت	۳۹۱			
۲۰۴	اندرز یاران	۳۹۱			
۲۰۵	به طلحه و زبیر پس از جدایی آنان	۳۹۲			
۲۰۶	منع از دشنام شامیان	۳۹۳			
۲۰۷	بازداشتن امام حسن (ع) از رفتن به میدان	۳۹۴			

شماره موضوع	صفحه	شماره موضوع	صفحه
۱	به مردم کوفه هنگام بیرون شدن از مدینه	۲۲	به عبدالله پسر عباس
۲	به مردم کوفه پس از پیروزی بصره	۲۳	سفارش او اندکی پیش از مرگش
۳	به شریح، قاضی خویش	۲۴	وصیت او درباره دارائیش
۴	به یکی از امیران سپاه	۲۵	به کسی که برای گردآوری زکات می‌فرستاد
۵	به اشعث پسر قیس	۲۶	به یکی از مأموران گردآوری زکات
۶	به معاویه	۲۷	به محمد پسر ابوبکر
۷	به معاویه	۲۸	به معاویه
۸	به جریر پسر عبدالله...	۲۹	به مردم بصره
۹	به معاویه	۳۰	به معاویه
۱۰	به معاویه	۳۱	به فرزندش امام حسن (ع)
۱۱	به لشکری که به سروقت دشمن می‌رفت	۳۲	به معاویه
۱۲	به معقل پسر قیس	۳۳	به قثم پسر عباس
۱۳	به دو تن از امیران سپاه	۳۴	به محمد پسر ابوبکر
۱۴	به سپاهیان پیش از دیدار دشمن در صفین	۳۵	به عبدالله پسر عباس
۱۵	چون دشمن را آماده جنگ می‌دید	۳۶	به عقیل
۱۶	هنگام آغاز نبرد	۳۷	به معاویه
۱۷	به معاویه در پاسخ نامه او	۳۸	به مردم مصر
۱۸	به عبدالله پسر عباس	۳۹	به عمرو پسر عاص
۱۹	به یکی از عاملان خود	۴۰	به یکی از عاملانش
۲۰	به زیاد عامل بصره	۴۱	به یکی از عاملانش
۲۱	به زیاد نیز	۴۲	به عمر پسر ابوسلمه مخزومی
		۴۳۰	
		۴۳۲	
		۴۳۲	
		۴۳۴	
		۴۳۴	
		۴۳۴	
		۴۳۵	
		۴۳۶	
		۴۳۶	
		۴۳۷	
		۴۳۹	
		۴۳۹	
		۴۴۰	
		۴۴۱	
		۴۴۱	
		۴۴۱	
		۴۴۲	
		۴۴۳	
		۴۴۳	
		۴۴۴	

شماره	موضوع	صفحه	شماره	موضوع	صفحه
۴۳	به مَصْقَلَه پسر هُبیره	۴۸۱	۶۴	به معاویه	۵۲۱
۴۴	به زیاد، آگاه کردن او از حیلَه معاویه	۴۸۲	۶۵	به معاویه	۵۲۲
۴۵	به عثمان پسر حُنَیْف	۴۸۳	۶۶	به عبدالله پسر عباس	۵۲۳
۴۶	به یکی از والیانش	۴۸۶	۶۷	به قُتَم پسر عباس	۵۲۴
۴۷	وصیت او به فرزندانش	۴۸۷	۶۸	به سلمان فارسی	۵۲۵
۴۸	به معاویه	۴۸۸	۶۹	به حارث همدانی	۵۲۵
۴۹	به معاویه	۴۸۹	۷۰	به سهل پسر حُنَیْف	۵۲۷
۵۰	به فرماندهان سپاه	۴۸۹	۷۱	به منذر پسر جارود	۵۲۷
۵۱	به مأموران گردآوری خراج	۴۹۰	۷۲	به عبدالله پسر عباس	۵۲۸
۵۲	به امیران شهرها	۴۹۱	۷۳	به معاویه	۵۲۸
۵۳	عهدنامه مالک اشتر	۴۹۱	۷۴	پیمان میان ربیعَه و یمن	۵۲۹
۵۴	به طلحه و زبیر درباره بیعت مردم با او	۵۱۳	۷۵	به معاویه	۵۳۰
۵۵	به معاویه	۵۱۴	۷۶	به عبدالله پسر عباس	۵۳۰
۵۶	به شَرِیح پسر هانی	۵۱۵	۷۷	به عبدالله پسر عباس	۵۳۰
۵۷	به مردم کوفه	۵۱۵	۷۸	به ابوموسی اشعری	۵۳۱
۵۸	به مردم شهرها درباره جنگ صفین	۵۱۵	۷۹	به امیران لشکر	۵۳۱
۵۹	به اسود پسر قطیبَه	۵۱۶			
۶۰	به عاملانی که لشکریان بر آنها گذر می کردند	۵۱۷			
۶۱	به گُمیل پسر زیاد	۵۱۸			
۶۲	به مصریان درباره گماردن مالک اشتر	۵۱۸			
۶۳	به ابوموسی اشعری	۵۲۰			

فهرست سخنان کوتاه

۵۳۴-۶۱۹

مجموعاً ۴۸۰ سخن

مقدمه دکتر سید جعفر شهیدی

کتابی که با ترجمه فارسی این کمترین خدمتگزار دین و دانش در اختیار خواننده قرار دارد، برای او ناآشنا نیست. بسا که خود فقره‌هایی از آن و یا ترجمه‌ای از آن فقره‌ها را خوانده یا از گویندگان دینی و یا از معلمان خویش شنیده است. «نهج البلاغه» یاراه سخن رسا گفتن؛ این ترکیب زیبا نامی است که سید شریف رضی رحمه الله علیه بر گرد آورده خود از خطبه‌ها، نامه‌ها و گفتارهای کوتاه مولی امیرالمؤمنین علی علیه السلام نهاده است. در میان هزاران نام که مصنفان، مؤلفان و یا مترجمان حوزه مسلمانان بر کتاب‌های خود نهاده‌اند، هیچ نامی چون «نَهْجُ الْبَلَاغَةِ» با محتوای کتاب منطبق نیست و می‌توان گفت این نام از عالم غیب بر دل روشن شریف رضی رَحِمَهُ اللهُ إِفَاضَه گردیده است، که «الْأَسْمَاءُ تُنْزَلُ مِنَ السَّمَاءِ» راه سخن رسا گفتن را در این مجموعه باید یافت.

آنکه بخواهد عربی بنویسد یا به عربی سخن گوید و گفته‌وی پخته باشد و به جمال آراسته و لفظ آن سخته و از واژه نابجا پیراسته، باید در این مجموعه بنگردد و آن را بارها بخواند. و فقره‌هایش را به کار برد تا ملکه بلاغت در گفته یا نوشته او پدید گردد، و سخنش مورد قبول همگان افتد. چنانکه گویندگان و مترسلان عرب از سده نخستین هجرت به بعد چنین کرده‌اند. عبدالحمید بن یحیی عامری مقتول به سال ۱۳۲ هـ کاتب مروان بن محمد آخرین خلیفه مروانی است. درباره او گفته‌اند هنر کتابت به عبدالحمید آغاز گردید. عبدالحمید گفته است: هفتاد خطبه از خطبه‌های أَصْلَح را از بر کردم و این خطبه‌ها در ذهن من پی در پی (چون) چشمه‌ای جوشید. و ابو عثمان جاحظ (م - ۲۵۵ هـ) که او را امام ادب عربی شمرده‌اند و مسعودی وی را فصیح‌ترین نویسندگان سلف دانسته است پس از نوشتن این فقره از سخنان امام «قِيمَةُ كُلِّ امْرِئٍ مَا يُحْسِنُ» چنین نویسد: اگر از این کتاب جز همین جمله را نداشتیم، آن را شافی، کافی، بسنده و بی‌نیاز کننده می‌یافتیم. بلکه آن را فزون از کفایت و غایت می‌دیدیم و نیکوترین سخن آن است که اندک آن تو را از بسیار، بی‌نیاز سازد و معنی آن در ظاهر لفظ آن بود. ابن نباته عبدالرحیم بن محمد بن اسماعیل (م - ۳۷۴ هـ) که از ادیبان بنام، و خطیبان مشهور عرب است و در حلب در عهد سیف الدوله منصب خطابت داشته است، گوید: از خطابه‌ها گنجی از بر کردم که هرچند از آن بردارم نمی‌کاهد، و افزون می‌شود و بیشتر آنچه از بر کردم یکصد فصل از مؤلفات‌های علی بن ابی طالب است.

زکی مبارک در کتاب «النَّثَرُ الْفَنِّي» آنجا که از سبک ابواسحاق صابی (م - ۳۸۰) سخن می‌گوید فقره‌ای از نوشته صابی را آورده و چنین نویسد: اگر ما این عبارت را با همانند آن که شریف رضی از گفتار علی آورده برابر کنیم، می‌بینیم صابی و شریف رضی هر دو از یک آبشخور سیراب شده‌اند. پژوهنده هرگاه خطبه‌ها و رساله‌های ادیبان عرب و بلکه شعرهای شاعران عربی زبان پس از اسلام را بررسی کند، خواهد دید کمتر شاعر و ادیبی است که معنی را از سخنان علی (ع) نگرفته و یا گفته او را در نوشته و یا سروده خویش تضمین نکرده باشد. در ایران اسلامی نیز سیرت شاعران و نویسندگان بر این بوده است که نوشته‌های خود را به گفته‌های امام بیارایند، یا معنی‌های بلند سخنان وی را در شعر خود بیاورند و آنچه موجب روی آوردن این ادیبان و سخنگویان به گفتار امیرالمؤمنین علی علیه السلام بوده است گذشته از کمال معنی و جمال لفظ، بلاغت است که در عبارت‌های امام نهفته است: گنجاندن معنی بسیار در کمتر لفظ، بدون اخلال در معنی.